

198/1993 Sb. Zákon

ze dne 9. července 1993

O protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu

SHRNUTÍ ZÁKONA OD DOSTUPNÉHO ADVOKÁTA

JUDr. Ondřej Preuss, Ph.D.
Garant obsahu

Zákon o protiprávnosti komunistického režimu označuje totalitní režim před rokem 1989 za nezákonný. Zákon č. 198/1993 Sb., známý jako **zákon o protiprávnosti komunistického režimu**, symbolicky **odsuzuje zločiny a bezpráví**, které se během komunistické diktatury děly. Slouží především jako **morální a historické vyjádření**.

Zákon říká, že **komunistický režim byl zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný**. Vyjmenovává formy perzekuce – od justičních vražd, přes věznění bez soudu, až po zabavování majetku nebo pronásledování kvůli názorům. Oceňuje roli disentu a **obnovu demokracie po roce 1989**.

Zákon nemá přímé praktické účinky, ale je základem pro činnost institucí, jako je **Ústav pro studium totalitních režimů** nebo **Archiv bezpečnostních složek**.

Zákon udržuje historickou paměť a upozorňuje, proč je důležité chránit demokracii. Připomíná, že svoboda není samozřejmost a že minulost je třeba znát, abychom ji neopakovali.

Vyhlášeno dne 30. července 1993, datum poslední novelizace 20. března 2023

a prohlašuje, že ve své další činnosti bude vycházet z tohoto zákona.

§ 1

(1) Komunistický režim a ti, kteří ho aktivně prosazovali,

a) upíral občanům jakoukoliv možnost svobodného vyjádření politické vůle, nutil je skrývat své názory na situaci ve státě a společnosti a nutil je veřejně vyslovovat svůj souhlas i s tím, co považovali za lež nebo zločin, a to perzekucemi nebo hrozbou perzekucí vůči nim samotným, jejich rodinám a blízkým,

b) systematicky a trvale porušoval lidská práva, přičemž zvláště závažným způsobem utlačoval některé politické,

sociální a náboženské skupiny občanů,

c) porušoval základní zásady demokratického právního státu, mezinárodní smlouvy i své vlastní zákony a prakticky tím postavil vůli a zájmy komunistické strany a jejích představitelů nad zákon,

d) používal k perzekuci občanů všech mocenských nástrojů, a to zejména:

- popravoval, vraždil je a žalářoval je ve věznicích a táborech nucených prací, při vyšetřování a v době žalářování vůči nim používal brutální metody včetně fyzického a psychického mučení a vystavování nelidským útrapám,
- zbavoval je svévolně majetku a porušoval jejich vlastnická práva,
- znemožňoval jim výkon zaměstnání, povolání nebo funkce a dosažení vyššího nebo odborného vzdělání,
- zabraňoval jim svobodně vycestovat do zahraničí či vrátit se svobodně zpět,
- povolával je k výkonu vojenské služby v Pomocných technických praporech a Technických praporech na neomezenou dobu,

e) pro dosažení svých cílů neváhal páchat zločiny, umožňoval jejich beztrestné páčání a poskytoval neoprávněné výhody těm, kteří se na zločinech a perzekucích podíleli,

f) spojil se s cizí mocností a od roku 1968 udržoval uvedený stav pomocí jejích okupačních vojsk.

(2) Za spáchané zločiny a další skutečnosti, uvedené v odstavci 1 jsou plně spoluodpovědní ti, kteří komunistický režim prosazovali jako funkcionáři, organizátoři a podněcovatelé v politické i ideologické oblasti.

§ 2

(1) Zejména pro skutečnosti uvedené v § 1 odst. 1 tohoto zákona byl režim založený na komunistické ideologii, který rozhodoval o řízení státu a osudech občanů v Československu od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989, zločinný, nelegitimní a je zavrženíhodný.

(2) Komunistická strana Československa byla organizací zločinnou a zavrženíhodnou obdobně jako další organizace založené na její ideologii, které ve své činnosti směřovaly k potlačování lidských práv a demokratického systému.

§ 3

Odpor občanů proti tomuto režimu, který ať již jednotlivě či ve skupině na základě demokratického přesvědčení politického, náboženského či mravního projevovali odbojem nebo jinou činností nebo vědomě a veřejně vyjadřovali, na území státu i v zahraničí, a to i ve spojení s cizí demokratickou mocností, byl legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a je hodný úcty.

§ 4

Každý, kdo byl komunistickým režimem nespravedlivě postižen a perzekuován a nepodílel se na skutečnostech uvedených v § 1 odst. 1 tohoto zákona, si zaslouží účast a morální zadostiučinění.

§ 5

Do promlčecí doby trestných činů se nezapočítává doba od 25. února 1948 do 29. prosince 1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby.

§ 6

Soud na návrh zruší či zmírní trest uložený za trestný čin, na který se nevztahuje rehabilitace podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, prokáže-li se během řízení, že jednání odsouzeného směřovalo k ochraně základních lidských a občanských práv a svobod ne zjevně nepřiměřenými prostředky. Pro účely tohoto řízení a následného odškodnění se přiměřeně použijí ustanovení § 4 a násl. zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.

§ 7

Státní rehabilitační dluhopisy, vydané občanům, kteří mají nárok na odškodnění podle § 23 odst. 5 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, jsou splatné do konce roku 1995.

§ 8

(1) Vláda je zmocněna, aby nařízením napravila některé křivdy spáchané na odpůrcích komunistického režimu a na osobách, které byly postiženy jeho perzekucemi, v oblasti sociální, zdravotní a finanční.

(2) Vláda zvýší nařízením příplatek k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální¹), a to stejným způsobem a ve stejných termínech, jako se zvyšuje procentní výměra důchodů podle zákona upravujícího důchodové pojištění.

§ 8a

(1) Ustanovení § 8 odst. 2 se nepoužije v případě zvýšení vyplácených důchodů v mimořádném termínu v červnu 2023.

(2) Příplatky k důchodu náležející podle nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění nařízení vlády č. 405/2005 Sb. a nařízení vlády č. 369/2007 Sb., (dále jen „příplatek“) a přiznané před 1. červnem 2023 se zvyšují o 11,5 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož se příplatek zvyšuje. Příplatky se zvyšují od splátky důchodu, s nímž se vyplácí, splatné po 31. květnu 2023.

(3) Příplatky přiznávané v období od 1. června 2023 do 31. prosince 2023 se zvyšují ode dne, od něhož je příplatek přiznán, o 11,5 % částky příplatku, která náleží ke dni, od něhož je příplatek přiznán.

(4) Částka příplatku se po zvýšení podle odstavce 2 nebo podle odstavce 3 zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

§ 9

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. srpna 1993.

Uhde v. r.

Havel v. r.

Klaus v. r.

¹⁾ Nařízení vlády č. 622/2004 Sb., o poskytování příplatku k důchodu ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem v oblasti sociální, ve znění pozdějších předpisů.